

Voorwoord	9
Overzicht boek	11
DEEL 1. Cursist	15
1 Ondersteunen van motivatie en zelfregulering van de cursist	17
Silke Vanslambrouck, Jo Tondeur & Bram Pynoo	
Zelfregulering	18
Zelfreguleringstrategieën in de praktijk	23
Samenvattend	36
Literatuur bij dit hoofdstuk	38
2 Interactie op het opleidingsniveau: de introductie van een klasgroep-overschrijdende community	41
Ellen Van Twembeke	
Inleiding	42
Volwassen cursisten: interactie in functie van leerprocessen en procedures in de opleiding	46
Afstandsleren: affectieve, interactieve en cohesieve communicatiesignalen in online interactie	56
Modulaire trajecten: persoonlijk relevante interactietopics en-partners	59
Uitleiding	60
Literatuur bij dit hoofdstuk	61
DEEL 2. Lesgever	63
3 Professionaliseren voor online en blended lesgeven: de lesgever centraal	65
Brent Philipsen	
Pijlers van succesvolle professionaliseringsstrategieën	66

Online vs. contactonderwijs: mijn rol als lesgever	69
Professionele identiteit	70
Aanbevelingen	71
Literatuur bij dit hoofdstuk	76
4 Het ontwerpen van blended leeromgevingen die het zelfreguleren van cursisten ondersteunen.	79
Stijn Van Laer, Lai Jiang & Jan Elen	
Zelfregulering	80
Zeven kenmerken van blended leeromgevingen die zelfregulering ondersteunen	82
Aan de slag met de SRLD-toets	91
Praktijkvoorbeeld	91
Afsluitend	93
Literatuur bij dit hoofdstuk	95
5 Vier didactische aandachtspunten om blended leren effectief in te zetten	97
Ruth Boelens, Michiel Voet & Bram De Wever	
Inleiding	98
Vier didactische aandachtspunten om blended leren te realiseren	99
Samengevat	107
Literatuur bij dit hoofdstuk	108
6 Praktijkbijdrage: ontwikkelen van een OBL-cursus	109
Els Dejonghe	
Praktijkvoorbeelden	111
Aanbevelingen bij het ontwikkelen van een OBL-cursus	130
DEEL 3. Instelling	131
7 Kwaliteitsontwikkeling via dialoog en reflectie in teamverband. Werken aan de kwaliteit van blended onderwijs in je organisatie met eMM	133
Hilde Van Laer	
Kwaliteitsontwikkeling en kwaliteitscultuur	134
Zelfreflectie over een kwaliteitsvolle invoering van gecombineerd onderwijs	136
Zelf aan de slag met eMM	140
Praktijkvoorbeeld CVO MIRAS: Opleiding Begeleider in de Kinderopvang (BIKO)	141

Aanbevelingen voor de praktijk	146
Literatuur bij dit hoofdstuk	148
8 Strategisch kiezen voor blended leren op instellingsniveau: succesfactoren en een kwaliteitszorgmethodiek waarin data-gebaseerd werken centraal staat	151
Yves Blicq & Bram Pynoo	
Inleiding	152
Ontwikkeling en validering van een kwaliteitsinstrument voor blended leren op maat van de Vlaamse context	158
De implementatie van het kwaliteitsinstrument volgens een kwaliteitscyclus waarin data-gebaseerd werken centraal staat – aanbevelingen voor de praktijk	169
Aanbevelingen voor de praktijk – hoe aan de slag gaan met het kwaliteitskader en -instrument voor de interne kwaliteitszorg?	172
Literatuur bij dit hoofdstuk	175
 Bijlagen	 179

Voorwoord

Dit boek stelt de belangrijkste bevindingen van het strategisch basisonderzoek (sbo) ‘Adult Learners Online! Online and Blended Learning in Adult Education and Training’ (ALO!) voor. Deze bevindingen komen voort uit een vierjarige samenwerking tussen drie universiteiten (Vrije Universiteit Brussel, KU Leuven en Universiteit Gent) en drie centra voor volwassenenonderwijs (GO! CVO Antwerpen, PCVO Het Perspectief en GO! CVO De Oranjerie). Het project werd gefinancierd door het Agentschap Innoveren & Ondernemen (projectnummer 140029) en de onderzoeksresultaten werden gevaloriseerd door Toll-Net en VOCVO, in nauwe samenwerking met de betrokken onderzoekers en met experts uit het werkveld.

Onderzoek

De missie van ALO! is viervoudig en doelt op kwaliteitsvol onderwijs voor de cursist:

- de kwaliteit van online en blended leren (OBL) binnen het volwassenenonderwijs verbeteren door het gebruik van een kwaliteitskader (Continuous Quality Improvement – CQI);
- de huidige online en blended omgevingen analyseren en richtlijnen formuleren voor een optimale leeromgeving voor de specifieke groepen – zowel op cursus- als op opleidingsniveau;
- de individuele en sociale achtergrond van volwassen lerenden, evenals hun (niet-) participatie in online en blended leren, onderzoeken en de sleutelvariabelen die hun participatie en leer- en sociale uitkomsten in online en blended leren beïnvloeden, analyseren;
- modellen voor de professionalisering van lesgevers ontwikkelen en valideren om de kwaliteit van online en blended leren te verbeteren.

Het wetenschappelijk onderzoek dat gebeurde in het kader van het ALO!-project is terug te vinden via de projectwebsite www.iwt-alo.be.

Valorisatie

De onderzoeksresultaten werden door een team van experts uit het werkveld vertaald naar de praktijk. Dit resulteerde in een online competentiecentrum voor online en blended leren: www.alo-obl.academy. Het hoofddoel van dit competentiecentrum is het verbeteren van de kwaliteit van online en blended leren in het volwassenen- en beroepsopleiding. Het competentiecentrum omvat volgende thema's.

1. Cursisten begeleiden en motiveren.

Uitwerken van instrumenten die zelfregulerend leren bij volwassenen schetsen in het kader van online en blended leren.

2. Professionalisering

Het uitwerken van een integraal opleidingsmodel voor de professionalisering van leraren en het personeel van de centra voor volwassenenonderwijs en beroepsopleidingen.

3. Professionele identiteit

Aanreiken van richtlijnen rond het belang van de professionele identiteit van de leraar en onderwijsprofessionals in de context van online en blended leren.

4. Ontwerpen.

Aanbod van modellen en richtlijnen voor het (her)ontwerpen en implementeren van leeromgevingen voor online en blended leren, zowel op cursus- als op opleidingsniveau.

5. Kwaliteit ontwikkelen

De ontwikkeling en implementatie van een kwaliteitskader voor de verbetering van de kwaliteit van online en blended leren binnen het volwassenenonderwijs en het beroepsonderwijs en -opleidingen. Het inventariseren van belangrijke succesfactoren en onderliggende processen voor het succesvol implementeren van online en blended leren.

Nog dit

Met het oog op de leesbaarheid van het boek, werden referenties naar wetenschappelijk onderzoek in de teksten in de mate van het mogelijke vermeden. Lezers die geïnteresseerd zijn in het wetenschappelijk onderzoek onderliggend aan de verschillende hoofdstukken vinden – op het einde van ieder hoofdstuk – een literatuurlijst met wetenschappelijke artikels. Het onderzoek van de ALO!-onderzoekers is ook te vinden via de projectwebsite www.iwt-alo.be.

Bram Pynoo, Chang Zhu, Bram De Wever & Jo Tondeur (Red.)

Overzicht boek

Dit boek sluit aan bij de thema's van het competentiecentrum. Het bestaat uit drie delen. In het eerste deel staat de cursist centraal, in het tweede de lesgever en in het derde de instelling. Doorheen de hoofdstukken zijn voorbeelden uit en aanbevelingen voor de praktijk verweven met de tekst om de lezer van dit boek te inspireren en handvatten te geven om zelf aan de slag te gaan met blended leren.

Deel 1 – Cursist

In het hoofdstuk “**Ondersteunen van motivatie en zelfregulering van de cursist**” krijgt de lezer inzicht in de manier waarop de cursist in een blended module leert en hoe een lesgever de zelfregulering van cursisten kan ondersteunen. Vanuit de begripsomschrijving van zelfregulerend leren bespreken we – aan de hand van interviews met cursisten – de cognitieve, gedragsmatige, contextuele en motivatiestrategieën die cursisten gebruiken. De inzichten die we verwerven gebruiken we om concrete tips en voorbeelden te formuleren van manieren waarop lesgevers kunnen inspelen op het leerproces van de cursist.

Het hoofdstuk “**Interactie op het opleidingsniveau: de introductie van een klasgroep-overschrijdende community**” biedt moderatoren (van lesgevers tot programmacoördinatoren) een houvast voor de introductie van een klasgroep-overschrijdende community bij volwassenenonderwijs, afstandsleren en modulair onderwijs. Moderatoren krijgen richtlijnen voor het vormgeven van deze community. Door deze richtlijnen te integreren in de onderwijspraktijk kunnen moderatoren sociale isolatie tegengaan en de onderlinge band tussen cursisten bevorderen zodat zij de opleiding succesvol voortzetten.

Deel 2 – Lesgever

In het hoofdstuk “**Professionaliseren voor online en blended lesgeven: De lesgever centraal**” wordt er dieper ingegaan op een aantal belangrijke aspecten van de overgang van face-to-face (of contactonderwijs) naar geheel of gedeeltelijk online lesgeven. Veel lesgevers stellen zich namelijk – terecht – vaak de vraag hoe ze deze overgang concreet zullen aanpakken. Daarenboven is het van belang om even stil te staan bij de vraag hoe je jezelf positioneert binnen deze online leeromgeving. Welke rol zal je opnemen en wat verwacht je van je cursisten? Gewoon je cursus online plaatsen gaat natuurlijk volledig voorbij aan efficiënt online onderwijs organiseren en daarom hebben lesgevers vaak nood aan een degelijke professionalisering. Hoe zo een succesvolle professionalisering er uit ziet en welke rollen je als lesgever kan opnemen, dat is wat dit hoofdstuk zal aanbieden.

In het hoofdstuk **“Het ontwerpen van blended leeromgevingen die het zelfreguleren van cursisten ondersteunen”** wordt er gestart met het belang van het ondersteunen van zelfregulering in blended leeromgevingen. Vervolgens introduceren we de ‘self regulated learning design’-toets (SRLD-toets) die kan helpen bij het analyseren en vormgeven van cursussen. Het instrument bestaat uit zeven bouwstenen: authenticiteit, personalisatie, beslissingsruimte van de cursist, gerichte leerhulp, interactie, triggers voor reflectie en triggers voor kalibratie. Elk van de bouwstenen zal gedefinieerd en geïllustreerd worden aan de hand van praktijkvoorbeelden. Tot slot zijn er voor elk van de bouwstenen, in wisselwerking tussen onderzoeker en lesgever en op basis van wetenschappelijk onderbouwde argumenten, ontwerprichtlijnen in vraagvorm geformuleerd.

Het inrichten van blended leren roept vaak vragen op bij lesgevers, zoals: ‘Wanneer bouwen we best contactmomenten in?’, ‘Welke activiteiten zijn geschikt om online te organiseren?’, ‘Hoe kunnen we cursisten genoeg begeleiding geven?’, en ‘Waar moet je vooral op letten als je blended leren wil organiseren?’. Elk van die vragen gaat terug op de centrale vraag over hoe blended leren effectief ingezet kan worden. Als antwoord op deze vraag schuift het hoofdstuk **“Vier didactische aandachtspunten om blended leren effectief in te zetten”** vier didactische aandachtspunten naar voor: flexibiliteit bepalen, sociale interactie bevorderen, het leerproces ondersteunen, en een affectief klimaat creëren. Deze aandachtspunten zijn tot stand gekomen vanuit een grondige analyse van internationaal onderzoek op dit gebied. Op basis van die analyse wordt elk aandachtspunt kort verduidelijkt in dit hoofdstuk. Daarbij worden er telkens een aantal illustraties gegeven uit casussen en uitspraken van leraren en cursisten.

Dit deel sluit af met een **Praktijkbijdrage “Ontwikkelen van een OBL-cursus”** In deze bijdrage worden een aantal uitgewerkte voorbeelden meegegeven, samen met aanbevelingen en aandachtspunten voor lesgevers die ook met blended leren in hun onderwijs aan de slag willen gaan.

Deel 3 – Instelling

In het afsluitende hoofdstuk staat kwaliteit van online en blended leren centraal.

In het hoofdstuk **“Kwaliteitsontwikkeling via dialoog en reflectie in teamverband. Werken aan de kwaliteit van blended onderwijs in je organisatie met eMM”** lees je hoe je in jouwe organisatie kan werken aan de kwaliteitsontwikkeling van blended onderwijs met een voor de Vlaamse context aangepaste versie van het *self-assessment*-instrument ‘E-learning Maturity Model’. Ongeacht het feit of jouw organisatie al ervaring heeft met online en blended leren of pas overweegt om de eerste stappen hiervoor te zetten, kan je eMM gebruiken als instrument om te werken aan een gedragen kwaliteitsontwikkeling. We leggen uit hoe dat in zijn werk gaat. Hoe CVO Miras, bij de uitbouw van zijn blended leren in de opleiding

‘Begeleiding in de Kinderopvang’, dit proces heeft ervaren, lees je aan het einde van dit hoofdstuk.

In het hoofdstuk **“Strategisch kiezen voor blended leren op instellingsniveau: succesfactoren en een kwaliteitszorgmethodiek waarin data-gebaseerd werken centraal staat”** leer je over een kwaliteitsinstrument dat toelaat om de kwaliteit van blended leren te bekijken vanuit twee perspectieven: enerzijds het instellingsperspectief en anderzijds het perspectief van de cursist. Dat laatste perspectief vertegenwoordigt de noden van cursisten om te kunnen participeren aan het blended onderwijs. We bespreken waarom en hoe het kwaliteitsinstrument tot stand kwam. Daarna reiken we een methodiek aan om het kwaliteitsinstrument in te zetten voor kwaliteitszorg in de praktijk. We geven aan hoe instellingen het instrument kunnen gebruiken voor de interne kwaliteitszorg, het extern kwaliteitstoezicht en wijzen op de meerwaarde voor de overheid: de regelgeving en het extern kwaliteitstoezicht. Tot slot beschrijven we op welke manier instellingen het instrument kunnen inzetten voor het extern kwaliteitstoezicht.

Veel leesplezier!

Bram Pynoo, onderzoekscoördinator ALO!-project
Chang Zhu, projectcoördinator ALO!-project